

GLEDALIŠKA KRITIKA

Druga preteklost, drug medij

Vinko Möderndorfer: Druga preteklost, dramatizacija,
režija Luka Marcen, **SLG** Celje, premiera 6. oktobra

Petra Vidali

Premiera Druge preteklosti v **Slovenskem ljudskem gledališču Celje** je bila pomemben dogodek. Druga preteklost res ni izvirna slovenska drama, vendar je v dobi, ko polnijo odre dramatizacije proznih bestsellerjev ali klasik, priredba izvirnega novega romana vsaj smiselna. Sploh če je uprizoritev v matičnem dogajalnem prostoru. Roman Druga preteklost Vinka Möderndorferja (izšel pri Gogi leta 2017) je slika družine in družbe od leta 1930 do leta 1991, umeščena v - neimenovano, a prepoznavno - Spodnjo Savinjsko dolino in Celje. In če izhaja iz tega okolja še avtor, je to skoraj praznik.

Ob obsežnejših zgodovinskih romanih običajno govorimo o zgodovinski freski. Pisatelj je fresko kar samo izpostavil kot zvrstno oznako, v romanu pa izpisal fino študijo o vsebinskem in formalnem bistvu freske. O velikih površinah in filmskem razvoju zgodbe ter o tehnologiji, se pravi slikanju na svež omet. Vse troje se v romanu tudi utelesi, zgodba je razvejena, prizori so dobro "zmontirani", "slikanje na svež omet" pa postane pisanje o še vedno živih slovenskih ranah.

Freska je nazorno naslikana s paralelizmom nasprotij. Nasproti si ves čas stojijo pripadniki različnih narodnih, ideoloških, razrednih, političnih, vojaških sil. Trenja med Nemci in Slovenci, med komunisti, liberalci in katoliki, med vaškimi veljaki in vaškimi reveži, med partizansko in nemško vojsko, med zmagovalci in poraženci. Nasproti si stojijo cele generacije, ki prenašajo svoje boje na naslednje generacije. A to bi bilo preveč preprosto. "Teza" Druge preteklosti je, da noben pol ni čist, da so nasprotja in njihova privlačnost inherentno bistvo, prepletanja in prehajanja pa organsko stanje. Vsa družina in vsa (slovenska) družba je plod teh trenj, vsako razpletanje naleti na vozle, ki jih ni mogoče razvozlati, na zločine in grehe,

ki jih ni mogoče odpustiti. Zato je sprava v vsakem primeru psihološko in logično neprepričljiva, v slovenski realnosti nerealistična (ni nepomembno, da se protagonisti sprave odpeljejo na hrib in da je dolina, v kateri so se dogajali njihovi boji, pod njimi), vendar prav zato še bolj nujna. Enkrat je treba te vozle presekat.

Dramatizacija **Tatjane Doma** in Luke Marcena ohrani veliki format freske. Tri dejanja sledijo času pred drugo svetovno vojno, drugi svetovni vojni in povojnemu času do slovenske osamosvojitve. Štiri ure so veliko, a velike zgodbe pač potrebujejo svoj čas. Največja odlika priredbe in režijske postavitve je brez dvoma v izboru in transformacijah likov in kompleksnem castingu - 14 igralcev in igralk preigra 34 vlog (plus še nekaj nemih skupinskih prizorov). Kostumi, lasulje, maske se menjavajo bliskovito in nevidno. Če bi si kadrovsko, finančno in prostorsko lahko privoščili večjo ekipo, bi se izgubilo bistveno sporočilo Druge preteklosti: kruto in ironično ponavljanje zgodovine, nezavedno ponavljanje in sprevačanje vlog, ki so jih odigrali že predniki ...

Druga odlika predstave Druga preteklost je režiserjeva spretnost pri sopolstavljanju prizorov. S sočasnimi prizori na isti sceni oziroma z zamiki, obračaji in razgrnitvami sosledja ... ustvari dinamične in živobarvne slike. Atraktivno in koreografsko precizno so izdelani tudi skupinski prizori. Slavja ob različnih družinskih in družbenih mejnikih so priložnost za zaostritve in manifestacijo konfliktov, a tudi za to, da se pokažeta privlačnost in relativnost nasprotij. (Žal so sicer plesi in druženja vseeno malo predolgi, izbrani napevi pa sicer res značilni in prepoznavni, a že preveč stereotipni.) A če so preigravanja različnih vlog, zgoščevanje prizorov in energija skupinskih slavij prednosti uprizoritve pred romanom, je na drugi strani v tem prevodu Druge preteklosti v drug medij veliko tudi izgubljeno. Nekateri

odlomki, ki smo si jih ob branju najbolj zapomnili (pri meni je bilo to na primer nelagodno stopnjevanje groze ob opisu napada na postajo ali sijajni opis lovskega pijančevanja in transporta ranjenega veljaka v dolino ...), morajo biti na odru strnjeni ali so si prislužili samo poročilo. Predvsem pa dobijo na osemsto straneh osebe, ki so zastopniki izpostavljenih opredelitev, ideologij, načel, narodnosti ..., veliko priložnosti, da postanejo osebe iz mesa in krvi. Dramatizacija marsikje ohrani drobce tega, večina pa je, po logiki nujnosti, izgubljena. V predstavi osebe "govorijo" ideologije, ideje prevladajo nad življenjem. Odrska Druga preteklost je zato veliko bolj tezna kot roman, morda celo razkrije preveč shematične nastavke romana. Zlasti v tretjem dejanju, torej pred finalno nemo spravo, iz oseb preveč govori samo ideologija. Posledično so liki tako večkrat bolj karikature, bolj dvodimenzionalne podobe kot kompleksne osebe. (Spet pa: prednost predstave je, da bolj naglasi tudi smešne plati romana, ki jih ob branju lahko prezremo.)

Člani celjskega ansambla z gosti so težko nalogo opravili dobro. Z različnimi registri vsak od njih odigra veliko življenj. Najbolj so prepričali tisti, ki so jim blizu tudi komedijske lege, vendar ne samo ti. Izpostavimo vsaj **Branka Završana**, Žana Breliha Hatuniča, Urbana Kuntariča, Lucijo Harum, Lučko Počkaj, Barbaro Medvešček, **Andreja Murenca** in Evo Stražar.

Z Drugo preteklostjo je kljub nekaterim pomanjkljivostim **Gledališče Celje** "slovensko ljudsko gledališče" v najboljšem pomenu besede.

Katere so odlike prenosa romana v drug medij in kaj je s prevodom izgubljeno

Ustvarjalci uprizoritve

Avtorja dramatisacije: **Tatjana Doma**, Luka Marcen

Režiser: **Luka Marcen**

Dramaturginja: **Tatjana Doma**

Scenografka: **Sara Slivnik**

Kostumografka: **Ana Janc**

Skladatelj: **Mitja Vrhovnik Smrekar**

Oblikovalec svetlobe: **Andrej Hajdinjak**

Oblikovalka odrskega giba: **Lara Ekar Grlj**

Lektorica: **Živa Čebulj**

Svetovalec za nemški jezik: **Stefan Oraže**

Igrajo:

Branko Završan, David Čeh, Urban Kuntarič, Lucija Harum

Barbara Medvešček, Žan Brelih Hatunić, Maša Grošelj,

Eva Stražar, Andrej Murenc, Tarek Rashid, Lučka Počkaj,

Jakob Šfiligoj, k. g., Luka Bokšan, k. g., Rastko Krošl

Druga preteklost med glasnimi slavji in
tihimi srečanji

Foto: Uroš Hočevar/SLG Celje